

Atık Malzemelerin Heykel Sanatında Döküm Materyaline Dönüştürülmesi

Transformation Of Waste Materials Into Casting Material In Sculpture Art

ÖZET

Kentleşme, sanayileşme, nüfus artışı ve tüketim alışkanlıkları gibi nedenlerden dolayı büyük miktarlarda atıklar ortaya çıkmaktadır. Bu atıkların farklı alanlarda kullanılarak, doğanın ve insan sağlığının korunmasına yönelik çalışmalar günümüzde önem kazanmaktadır. Bu doğrultuda, atıkların değerlendirilerek kullanılması, heykel sanatında da önem oluşturmaktadır. Atıkların sanatsal bir malzeme olarak kullanılması, doğal kaynakların korunmasına alternatif bir yol oluşturduğu gibi heykel sanatında da yeni olanaklara yer açmaktadır.

Heykelin oluşumunu sağlayan malzemeler göz önünde bulundurulduğunda mermer, ahşap, metal, bronz gibi malzemelerin yaygın kullanıldığı görülmektedir. Bununla birlikte alternatif malzemeler de heykelin biçimlendirilmesinde kullanılmaktadır. Bu alternatif malzemeler arasında atık malzemelerin kullanımı ile sanatsal ifadeler oluşturulabilmektedir. Heykel sanatında atık malzemelerin iki şekilde kullanım olanağı mevcuttur. Bunlardan ilki hazır nesnenin kullanımı ile sanatsal üretim şeklidir. Diğer yaklaşım ise atıkların farklı işlemlerden geçirilerek, atık talaşların karıştırılması esasına dayanan ve atığın dönüşüm sürecini kapsayan kullanım olanaklarıdır. Bu dönüşüm sürecini kapsayan kullanım olanağı ile heykelin görsel ve dokunsal yapısı çeşitlenmektedir. Atık malzeme sahip olduğu fiziksel özellikleri sayesinde sanatsal ifadeyi belirlemekte ve bu şekilde öne çıkarak özgün ifadelerin estetik yapılarına dönüşmesine olanak sağlamaktadır.

Bu çalışma, heykel sanatında atık malzemelerin kullanımının önemine odaklanmaktadır. Heykelde hazır nesne kavramlarını değerlendirerek ve atık talaşları ile oluşturulmuş döküm malzemelerinin kullanımını vurgulayarak, atık malzemelerin heykelde üç boyutlu nesnelere oluşturulmasında alternatif bir yöntem olarak önemini ortaya koymaktadır. Heykelde döküm tekniği ile üç boyutlu nesnelere oluşumunun sağlanmasında alternatif bir yöntem olarak atık malzemelerin kullanımının öne çıktığı bu çalışmada, dönüştürülmüş atık olarak da "Atık Döküm Tekniği" adı verilen bir uygulama örneği, yöntemleri ile birlikte aktarılmıştır. Metal talaşlar, ahşap talaşlar ve cam malzeme gibi sanayi atıkları ve diğer atık malzemeleri kullanılmıştır. Atık Döküm Tekniği ile malzemenin dokusal- yapısal farklılıkları, renk olanakları ve hacim özellikleri bütününde heykel form ilişkisi incelenmiş, kolay ulaşılabilir atık malzemelerin kullanım olanakları bu kapsamda değerlendirilmiştir. Atıkların heykel sanatı aracılığı ile değerlendirilmesi ve çevresinin belirlenmesi yönünde bu çalışma özgün yöntem ve uygulama örnekleri ile sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Heykel, atık, geri dönüşüm, hazır nesne, Atık Döküm Tekniği.

ABSTRACT

Due to reasons such as urbanization, industrialization, population growth, and consumption habits, large amounts of waste are generated. Efforts to utilize these wastes in different fields have become important today for the protection of nature and human health. In this regard, the utilization of waste materials holds significance in sculpture art as well. Using waste as an artistic material not only provides an alternative way to conserve natural resources but also opens up new possibilities in sculpture art.

When considering the materials that contribute to the formation of sculpture, materials such as marble, wood, metal, and bronze are commonly used. However, alternative materials are also used in shaping sculptures. Artistic expressions can be created by using waste materials among these alternatives. There are two ways in which waste materials can be used in sculpture art. The first is the artistic production method using ready-made objects. The other approach involves the use of waste materials, which undergo various processes, based on mixing waste chips and encompassing the transformation process of waste. With this usage opportunity involving the transformation process, the visual and tactile structure of the sculpture diversifies. Waste material, through its physical properties, determines artistic expression and enables original expressions to transform into aesthetic structures.

This study focuses on the importance of using waste materials in sculpture. By evaluating the concept of ready-made objects in sculpture and emphasizing the use of casting materials created from waste chips, it highlights the significance of waste materials as an alternative method for creating three-dimensional objects in sculpture. An application example named "Waste Casting Technique" is presented along with its methods. Industrial wastes such as metal chips, wood shavings, and glass materials, along with other waste materials, are used. The relationship between sculptural form and the textural-structural differences, color possibilities, and volume properties of the material through the waste casting technique are examined, and the possibilities of using easily accessible waste materials are evaluated within this scope. This study presents original methods and application examples towards the evaluation of waste through sculpture art and the determination of its framework.

Keywords: Sculpture, waste, recycling, ready-made object, Waste Casting Technique.

GİRİŞ

Hızla artan nüfus, kirlenen çevre ve azalan doğal kaynaklar sonucunda farklı sektörlerde kullanılan hammaddeler önem taşımaktadır. Bu hammaddelerin yanı sıra mermer, taş gibi doğal malzemelerin rezervlerinin tasarruflu kullanımının çevre koruma bilinci içerisinde önemi bilinmektedir. Bu nedenle atıkların günümüzde geri dönüşüm amacıyla kullanımına dair çalışmalar yaygınlaşmaktadır.

Günümüzde, çevresel sorunlar giderek artmakta ve bu durum sanat dünyasını da etkilemektedir. Sanatçılar, sürdürülebilirlik ve çevresel farkındalık gibi konuları ele almak için yenilikçi yollar aramaktadırlar. Bu bağlamda,

Ramazan Tilki ¹

How to Cite This Article

Tilki, R. (2024). "Atık Malzemelerin Heykel Sanatında Döküm Materyaline Dönüştürülmesi", Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences, 10(3):373-381. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11391190>

Arrival: 28 February 2024

Published: 29 May 2024

International Journal of Social, Humanities and Administrative Sciences is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

This journal is an open access, peer-reviewed international journal.

¹ Doktora Öğrencisi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Sanat ve Tasarım Ana Bilim Dalı, İlkadım, Samsun, Türkiye

atık malzemelerin heykel sanatında kullanımı, sanatçıların doğal kaynakların korunması ve atıkların azaltılması gibi konulara dikkat çekmelerini sağlayan önemli bir yaklaşım haline gelmiştir.

Heykel sanatı geçmişten günümüze, farklı dönemlerden geçerek, sanatsal ifadesinde bu farklılıkları sanatsal bakış açısı özelinde malzeme kullanımı üzerinden yansıtmıştır. Heykel sanatı dönemlerin özelliklerine bağlı kalarak varlığını ve gelişimini sürdürmüş, malzeme temelinde klasik anlayışına bağlılığını devam ettirirken aynı zamanda alternatif malzemelerin kullanımı ile de sanatsal yeni açılımları bünyesine eklemiştir. Bu alternatif malzemeler arasında çevresel duyarlılık ve toplumsal fayda ekseninde atık kullanımı dikkat çekmiştir. Atık malzeme kullanımı sanatta hazır nesne kullanımı açısından başlangıç örnekleri oluştursa da farklı teknikler ile atıklar kullanılabilir.

Bu çalışma, atık malzemelerin heykel sanatında kullanımının önemi, etkileri ve uygulama örnekleri üzerine kurgulanmıştır. Bununla birlikte bu çalışma, kolay ulaşılabilir atık malzemeleri geliştirme, kullanılabilir heykel malzemesine dönüştürme kapsamında “Atık Döküm Tekniği” olarak adlandırılan heykel döküm tekniği üzerine detaylandırılmıştır. Böylelikle yaratıcı sürece alternatif malzemeler aracılığı ile katkıda bulunarak, hem atıkların sanat alanı ile yeniden kurgulanmasını hem de heykel alanına yeni olanaklar kazandırmanın gayretini ortaya koymuştur.

Bu kapsamda bu çalışma “Giriş”, “Atık Malzeme ve Heykel Sanatı”, “Atık Döküm Tekniği”, “Yöntem”, “Bulgular”, “Sonuçlar ve Öneriler” olarak altı başlık altında incelenmiştir. Birinci bölüm olan “Giriş” bölümünde konunun kapsamı ve çerçevesi aktarılmıştır. İkinci bölümde atığın günümüz koşulları içinde önemi üzerinde durularak, malzeme ve heykel ilişkisi kurulmuştur. Üçüncü bölümde bu çalışmada “Atık Döküm Tekniği” olarak adlandırılan döküm yönteminin nasıl yapıldığı üzerine önemli noktalara değinilmiş, çalışma örnekleri sunulmuştur. Dördüncü bölümde “Yöntem” ana başlığı altında araştırma deseni üzerine durulmuş, çalışma grubu ve veri toplama araçları hakkında bilgi verilmiştir. Beşinci bölüm “Bulgular” başlığı ile adlandırılarak, tespitler detaylandırılmıştır. Altıncı bölümde elde edilen sonuçlar genel olarak çalışma kapsamında değerlendirilmiştir.

ATIK MALZEME VE HEYKEL SANATI

Heykel sanatında kullanılan malzemeler, genellikle heykelin yapısını, dış etkenlere karşı korumak ve uzun vadede devamını sağlamak içindir. Genellikle heykel yapımında; ahşap, metal, bronz, taş ve kil tercih edilmektedir. Heykel yapımında malzeme seçiminde dikkat edilecek unsurlar arasında en önemlisi, malzemenin heykel kavramının temelini oluşturan üç boyutluluğu en etkili şekilde aktarabilme niteliğidir. Konu, biçim, söylemler her ne kadar değişse de heykel sanatında akla gelen malzemeler ve yöntemler değişmemektedir.

Heykel sanatı, geçmişten bugüne, zamanın ruhunu yansıtarak ve dönemsel özelliklere uyum sağlayarak varlığını sürdürmektedir. Dönemlerin özellikleri; kültürel dinamikler, toplumsal yapı, siyasi olaylar, savaşlar, ekonomik koşullar, sanayileşme süreci ve bilimsel ilerlemeler gibi çeşitli faktörlerle açıklanabilir. Bu değişim ve gelişmeler heykel sanatında malzeme tanımını değiştiren unsurları oluşturmuştur. Malzeme tarihi ile paralellik gösteren heykel sanatı, günümüz çevre koruma ilkeleri içinde gelişen atık sorunu ile doğrudan ilişki kurabilen bir alandır. Günümüz endüstrileşme ve buna bağlı gelişen atık sorunsalında heykel sanatı, gerek alternatif malzemelerin atık yolu ile kullanılmasına olanak sağlamakta, gerekse bu atık malzemelerin sanatsal etkilerini kendi alanı içerisinde etkili kullanabilmektedir. Atıklar, heykel sanatına malzeme olarak dahil edilerek; aktarma, çözümlenme, kurgulama süreçlerinde yeni sunumlar ve yeni değerlendirmeler kapsamında heykel sanatının alanını genişletmektedir.

Atıklara bakıldığında, plastik torbalar, alüminyum kutular, metaller, kauçuk gibi endüstriyel ürünler ve cam gibi malzemeler geniş bir çerçeve oluşturmaktadır. Sanayileşme ile birlikte artan atıklar ciddi bir çevre problemi yaratmış ve bu konuda atık yönetimi süreçlerini başlatmıştır. Abraham, Cherian, Elbi, Pothen ve Thomas (2011), Dünya genelindeki atık (hurda) lastiğinin büyük bir çoğunluğunu (yaklaşık %88’ini) Çin, Avrupa Birliği ülkeleri, Amerika Birleşik Devletleri, Japonya ve Hindistan üretmektedir. Avrupa Birliği ülkeleri (yaklaşık %96), Japonya (yaklaşık %91) ve Amerika Birleşik Devletleri (yaklaşık %89) ile mukayese edildiğinde kullanım ömrünü tamamlamış lastiklerin geri dönüştürülmesi ve/veya geri kazanılması konusunda dünyadaki en gelişmiş bölgelerin başında gelmektedir (Sienkiewicz vd., 2012).

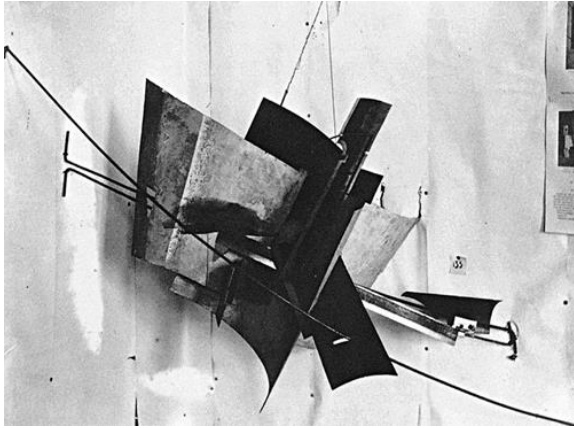
Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği (2010), Türkiye Demir ve Demir Dışı Metaller Meclisi Sektör Raporu’na göre de özellikle sanayileşme süreci ile başlayan süreçte en çok tüketilen malzemenin metal olduğu görülmüştür. Demir-Çelik sektörü, demir cevherinin yer altından çıkartılmasını takiben, yoğunlaştırılmasından başlamak üzere dökme, dövme, haddelme, çekme ve benzeri yöntemler ile üretiminin gerçekleştirildiği bir sektördür. Bu metallerin ergitme yöntemi ile geri dönüşümleri sağlanmaktadır. Bu ergitme yöntemlerinin Kupol ocakları, alevli ocak ve potalar aracılığı ile gerçekleştirildiğinde oldukça büyük enerji tüketimi ve aynı zamanda maliyet yükünü beraberinde getirdiği görülmektedir. Geri dönüştürmek için yüksek ısının kullanılması başka bir enerji tüketimine yol açtığı için

tasarruflu bir yöntem olarak görülmemektedir. Üretimi çok eskiye dayanan, insanlığın birçok döneminde kullanılmış olan heykel bronz döküm teknik, süreç ve yöntemleri incelendiğinde, yukarıda belirtilen benzer sorunlara dair bulgular rastlanmaktadır.

Atıklar, farklı yöntem ve araçlarla, çeşitli işlemlerden geçirilerek, farklı kullanım olanakları değerlendirilip, elverişli hale getirilerek, geri dönüşüm olarak kullanılmaktadır. Geri dönüşüm döngüsü içerisinde sanatsal katkılarla atığın değerlendirilmesi önem oluşturmaktadır.

Heykel sanatının malzemeler ile olan ilişkisi ve farklı malzeme kullanımı özellikle Modernizm'in sonrasında çeşitlenmiştir. Sanatta malzeme kavramının tarihsel sürecine bakıldığında, Modernizm'le değiştiği ve Post-Modernizm'le birlikte her şeyin sanat malzemesi konumuna geldiği görülmektedir. Marcel Duchamp ile birlikte hazır nesnenin sanatın bir parçası ve hatta eserin kendisi olabileceğini göstermesi ile sanatın artık eskisi gibi olamayacağı gerçeğini başlatan tartışmaların önünü açmıştır. Böylece sanatın içindeki bilindik malzemeler, sanat anlayışları, kavramlar ve bunlar gibi bilinenler yargılarda tamamen anlamını yitirmiş ve sanat bir anlamda istenilen tüm malzemelerin kullanımına olanak sağlayan özgürlükçü bir düşünce biçimine evrilmiştir. Son derece sıradan nesnelere sanat, sanatçı, izleyici ekseninde bütün bu anlam çiftlerinin birbiriyle o güne kadar süren tüm ilişkilerinin içini boşaltmıştır (Karacan, 2013:22).

Sanatta atık malzeme kullanımı başlangıçta atığın dönüştürülmesi üzerinden çok hazır nesne doğrudan kullanımı ile gerçekleştirilmiştir. Bu anlamda öncü olarak 1915 yılında Vilademir Tatlin'in *Kontr-Rölyef (Görsel 1)* adlı eserinde hazır nesne kullanımı görülmektedir. Bu gibi yapıtlar, heykelle özdeşleşen taş, ahşap, metal gibi geleneksel malzemelerden alternatif malzemelere yönelen dönüşümü hızlandırırken, Marcel Duchamp'ın *Görsel 2*'de görüldüğü üzere *Bisiklet Tekerli* adlı eseri, sanat yapıtı olarak önerdiği hazır-nesnelere, 1960'lardan sonraki sanatsal üretime ciddi bir biçimde etkili olduğu izlenmektedir (Antmen, 2013: 289).

Görsel 1: Tatlin, Kontr-rölyef, "0.10 Sergisi"

Kaynak: <https://aliartun.com/yazilar/formlarin-siyaseti-ve-tatlin-kulesi>

Görsel 2: Marcel Duchamp, Bisiklet Tekerli, 1951

Kaynak: <https://capovelo.com/heres-looking-at-marcel-duchamps-1913-bicycle-wheel/>

Herhangi bir atık malzemeden sanatsal olarak birçok şey yaratılabilmektedir. Bu yaratıcılığın kullanılmasının kökü kolaj ve assemblaj sanatlarında açıkça görülebilmektedir. Picasso ilk önce bu sanatı oluşturmak için kâğıt, bez ve daha sonra iğne vb. atık malzemeler kullanmıştır. Bununla birlikte Picasso "*Boğa Başı*" (**Görsel 3**) adlı eserinde bisiklet selesi ve gidonu kullanılarak hazır nesne kullanımına dikkat çekmiştir. Bu anlamda atık malzeme kullanımı ile sanat

eserlerinin kurduğu ilişki, heykel sanatı içerisinde yeni ifadelerin oluşmasına öncülük etmiş ve eser üretiminde yaygın kullanılan bir söylem biçiminin önünü açmıştır.

Görsel 3: Picasso, “Boğa Başı”, 1942.

Kaynak: <https://barisguner.blogspot.com/2011/01/kavramsal-sanat.html>

19. ve 20. yüzyılda metal malzeme, modern heykel sanatında önemli bir anlatım şekli olarak yerini almıştır. Doğrudan biçimlendirme veya metale özgü farklı müdahale yollarıyla; demir, çelik, alüminyum, kurşun, bakır vb. metaller sanat üretimlerinde yeni anlatım olanakları yaratmışlardır (Yardımcı, 2007: 4). Bu bakış açıları 20. Yüzyılın başlarındaki sanat anlayışını ve reel ön yapı içinde değerlendirilen malzeme anlayışını genişleten türde olmuştur.

Günümüzde ise heykel sanatında çok geniş bir malzeme kullanımı ve buna bağlı olarak ifade zenginliği görülmektedir. Toprak, alçı, taş, ağaç, metal, cam ve diğer sentetik maddelerden yapılan heykelsi formlar, kullanım alanları olarak da boyut ve türleri itibarıyla çok farklı mekânlarda değerlendirilebilmektedir (Katı, 1996:96).

Heykel sanatında malzeme seçimi ile birlikte dikkat edilmesi gereken önemli unsurlardan biri farklı amaç ve kurallar çerçevesinde malzeme seçimi ile üretim biçimini etkileyecek yöntemlerin belirlenmesidir. Heykelin anadili olan biçim dili; ışık- gölge, dolu- boş, sert- yumuşak, yatay- dikey, katı- organik, içbükey- dışbükey, işlenmiş- kaba bırakılmış, monoton- hareketli, büyük- küçük, yuvarlak- düz gibi karşıtlıkların, malzeme ile uyumlu bir şekilde, dengeli olarak kullanımı önem arz etmektedir. Yöntemler formun tasarım, biçim ve ölçülerine bağlı olarak değişebileceği gibi yine malzeme kullanımı ile de doğrudan ilişkili olmaktadır. Heykelde kullanılan çeşitli araç- gereç ve teknikler malzeme ile birlikte önem kazanırken, aynı zamanda üretim sürecinin bireysel özelliklerinin de çerçeveyi belirlediği bilinmektedir. Heykel sanatının malzeme ile ilişkisine bakıldığında, bazı söylemler dikkat çekmektedir. “Malzeme izleği (temayı), izlek duyarlılığı taşır. Malzemenin ve/ya da malzemenin yönlendirdiği biçimlemenin izleği (sanatçının saptadığı/ belirlediği/ vermek istediği iletiyi) istenilen duyarlılıkta iletmesi olanaksızdır. İstenilen duyarlılığa, malzemeye saygılı bir tasarım çabası ile erişilebilir. Malzeme ile kurulan iyi diyalog, duyarlılığın iletilmesini kolaylaştırmakta ya da olanaklı kılmaktadır” (Şenyapılı, 2003:162). Heykelin oluşumunu sağlayan malzemeler göz önünde bulundurulduğunda farklı hazırlanış biçimleri ve işlemlerinin, heykelin dinamik yapısının çeşitlenmesine olanak sağladığı görülmektedir (Tilki, 2010:150).

Bu anlamda heykeltraşın malzeme seçimi, sanatsal bakış açısı ile doğrudan ilişkili olmakta ve bu şekilde sanat, tercihe bağlı olarak farklı zevklere hitap etmektedir. “Sanatçının çalıştığı malzeme, bir malzeme olmanın çok ötesindedir ve malzeme temanın değerini ortaya çıkarırken aynı zamanda bir düzenleyici işlevi görmektedir” (Kedik, 2003:116).

Sanatçı, sanat eseri ve alıcı (suje) ekseninde şekillenen, malzeme türü yapısı ve özellikleri ile izleyici ile diğer plastik sanatlar alanına göre farklı biçimde iletişime geçen heykel sanatının reel ön yapısı incelendiğinde, malzeme tercihi önemli hale gelmektedir. Bu nedenden ötürü, atık malzemelerin kullanımı sadece atığın değerlendirilmesi dışında, yaratıcılığın sınırlarını zorlamak için de bir fırsat sunmaktadır. Sanatçılar, sıra dışı malzemeleri kullanarak, benzersiz ve etkileyici eserler ortaya çıkarabilmektedir.

Her materyalin kendine özgü bir kimliği olduğu için bu kimliğini oluşturan yapısal özelliklerinin neden kullanıldığının heykel sanatı kapsamında bilinmesi gerekmektedir. Heykel sanatı ile uğraşanların, materyaller üzerindeki birçok ihtimalin donanımında olup, onun üzerinde çalışması, bunların yanında materyali işleyecek alet, edevat, teknik ve yöntemleri biliyor olması gerekmektedir.

Toplumun tüketim alışkanlıkları ve atık yönetimi konularının tartışıldığı günümüzde, atık malzemelerin kullanımıyla yapılan sanat eserleri, izleyicilerde çevresel sorumluluk duygusu oluşturmakta ve toplumsal bilinci artırmaktadır. Atık malzemelerin kullanımı ile sanat eseri üretmek, son zamanlarda özellikle heykel sanatında önemli yer edinmiş, örnekleri yaygınlaşmıştır.

ATIK DÖKÜM TEKNİĞİ

Heykel sanatı, günümüze kadar genel anlamıyla, taş, tunç, kil ve alçı gibi maddelerden yontularak, kalıba dökülerek veya yoğrulup pişirilerek meydana getirilen sanat eserleri olarak bilinmektedir.

Heykel sanatçısı da kendini bağlayan klasik ezberlerinden kurtulmaya başlamış ve malzeme dağarcığına mermer, ahşap, metal dışında maddeler katmaya başlamıştır. Önceleri doğal malzemelerin yerini almak için geliştirilen yapay plastikler giderek yaygınlaşmış ve karakteristik özellikleri dikkate alınarak kullanılmaya başlamıştır. Yapay plastik niteliği taşıyan, bağlayıcı ve tutucu özelliği olan döküm polysteri, orta reaktivitede, genel maksatlı döküm reçinesi olup, diğer polysterlere göre esnek ve yumuşak özelliği ile atıkları bir arada tutan katalizör görevi görmektedir.

Heykelde döküm tekniği ile alternatif bir yöntem olarak atık malzemelerin kullanımının öne çıktığı bu çalışmada, dönüştürülmüş atık olarak da "Atık Döküm Tekniği" adı verilen bir uygulama örneği yöntemleri ile birlikte aktarılmıştır.

Genel maksatlı döküm reçinesinin yanında kullanılacak diğer önemli bileşenler ise çevrede her zaman ulaşılabilen atık malzemeler ve doğal elemanlardır. Çeşitli metal talaşları, cam parçaları, çakıl taşları, kum, renkli boncuklar, bilyeler, atık molozlar, deniz kabukları vb. malzemeler bunlara örnek oluşturmaktadır. Sanatsal anlatımı gerçekleştirmeyi düşünülen formda, istenilen renksel ve dokusal özelliklere göre örneklenen malzemeler farklı kombinasyonlar ve farklı oranlar ile kullanılabilir. Ayrıca döküm malzemesi olan polysteri renklendirilmesi de mümkündür. Atık Döküm Tekniği'ni ve süreci detaylandırıldığında; uygulaması düşünülen modelin döküm süreç basamaklarında ilki, hazırlanmış modelin kalıbın içinde istenmeyen fazlalıklardan arındırılıp, kuru ve temiz hale getirilmesi gelmektedir. Daha sonra kalıp içine ve yan kenarlarına kalıp ayırıcı sürülmelidir. Kalıp, boşluklar kalmayacak şekilde birleştirilerek, döküm esnasında kalıbın sıkıca bağlanmalıdır. Bu şekilde kalıbın açılması gibi bir sorun ile karşılaşılacaktır. Gerekli görüldüğünde birleşim yerleri alçı yardımı ile kapatılmalıdır. Dökümü yapılacak modelin büyüklüğüne oranla, döküm polysteri hazırlanmalı, renksel ve dokusal özelliklere bağlı olarak istenilen atık malzeme talaşı, polyster ile karıştırılmalıdır. Polysterin katalizörü olan hızlandırıcı, öncelikle hazırlanmış karışım döküm polysteri ile karıştırılarak, devamında polyster karışıma son olarak sertleştirici (mak) ilave edilmelidir. Kalıbın döküm ağız kısmı yere doksan derece açı ile sabitlenerek, hazırlanan atık karışımı polyster kalıba dökülmelidir. Kalıbın döküm ağzının yanına bir adet hava kanalı açılarak, döküm sırasında hava sıkışmasını önlemek gerekmektedir. Yaklaşık 12 saat sonra, dökümü tamamlanan model kalıptan çıkartılmalıdır. İşlemler sonrasında elde edilen modelde herhangi bir hata oluşmuş ise aynı karışımdan belli bir miktar kadar hazırlanıp, sorunlu alanların etrafına kil yardımı ile havuzlar oluşturularak ilaveler yapılmalıdır. Daha sonra zımpara yardımı ile fazlalıklar giderilerek eser parlatma işlemlerine tabi tutulmalıdır.

Heykel sanatı, bilgi, imgelem, gözlem ve planlamaya dayalı değerlendirme ile düşünsel süreçleri harekete geçirerek, belirlenen formlara yeni düzenlemeler ve biçimlendirmelerle ulaşmayı gerektirir. Atık döküm tekniği ile yapılmış heykeller, boyutları, farklı görünüşleri ve detayları ile birlikte **Görsel 4-5-6-7-8-9'** da sunulmuştur. Atık malzemelerin alternatif döküm yöntemi olarak Atık Döküm Tekniği kullanılarak, sonucu tamamlanan çalışmalar, mermer, bronz, metal, ahşap gibi klasik malzemeler ile yapılan heykel çalışmalarına oranla zamana ve dış hava etkenlerine karşı daha dayanıklı olduğu görülmektedir. Sonuç olarak Atık Döküm Tekniği'nde, heykelde form anlayışı kadar, seçilecek malzeme türünün niteliği, uygulanacak tekniğe bağlı olarak sürecin işleyiş ve takibinin de önemli olduğudur.

Görsel 4: Atık Döküm Tekniği, Figür, 2016, 50X14X 35cm

Kaynak: Yazar Kişisel Arşivi.

Görsel 5: Atık Döküm Tekniği, Figür, 2018, 61X18X15cm

Kaynak: Yazar Kişisel Arşivi.

Görsel 6-7: Atık Döküm Tekniği, Figür, 2009, 16X17X 30 cm

Kaynak: Yazar Kişisel Arşivi.

Görsel 8-9: Atık Döküm Tekniği, Figür, 2005, 26X 22X24 cm.

Kaynak: Yazar Kişisel Arşivi.

YÖNTEM

Araştırmanın Deseni

Nitel araştırmalarda gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi veri toplama yöntemleri kullanılarak alguların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik bir süreç izlenir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Bu araştırmada, heykel sanatçısının, deney ve uygulamalarına bağlı gözlemlerine dayanarak, uygulama sonucunda ortaya çıkan eserler incelenmiştir. “Atık Malzemelerin Heykel Sanatında Döküm Materyaline Dönüştürülmesi” adlı çalışma nitel ve betimsel araştırma deseni ile yapılandırılmıştır. Bu araştırmada nitel veri toplama tekniklerinden; fotoğraf kayıtları, yazılı ve basılı kaynaklar, makaleler, kitaplar, bildiriler, tezler, süreli yayınlar, yerli ve yabancı kaynaklar, internet kaynakları kullanılmıştır. Aynı zamanda atık döküm yöntemi ve uygulamaları adı altında deneysel yöntem ile üretim yapılmıştır. Bu deneysel üretim sonucunda gözlem ve uygulamaya dayalı bağlı gelişen veriler, uygulama sonuçları kısmında bulgulara aktarılmış, sanatsal yaklaşım açısından konunun önemi görselleştirilerek ortaya konmuştur. Mevcut bulgular literatür ışığında yorumlanarak ortaya çıkan sonuçlar üzerinde etraflıca tartışılmış ve değerlendirmeler aktarılmıştır.

Bu üretim süreçleri çalışma grubu ekseninde farklı uygulayıcılar eşliğinde deneyime sunulmuştur. Araştırmada 2003-2023 tarihleri arasında heykel öğrencileri üzerine çalışma grubu belirlenmiştir.

Bu çalışma ile üç boyutlu nesnelerin oluşumunu sağlayan atık malzemelerden alternatif döküm malzemesi elde edilmiştir. Bu uygulamalar sonucunda Atık Döküm Tekniği olarak adlandırılan bir uygulama yöntemi üzerine durulmuştur. Heykel sanatında kullanılan, taş, bronz, ahşap, metal gibi temel heykel malzemelerine alternatif olacak ve ayrıca atık malzemelerin geri dönüşümüne katkı sunacak ahşap talaş, moloz, cam, metal talaş atıklarından heykel örnekleme oluşturulmuştur.

BULGULAR

Çalışmanın bu bölümünde, atık malzemelerin heykel sanatında yenilenebilir ve alternatif bir materyal olarak atık döküm tekniği ile kullanılabilirliği tespit edilmiştir. Bu süreçte, atık malzeme bilgisi dahilinde, elde edilen bulgular etraflıca tartışılmıştır. Literatürde yer almayan ve bireysel uygulamalar ile elde edilen “Atık Döküm Tekniği”e dair bulgu ve yorumlara katkı sağlayacak uygulama örnekleri oluşturulmuştur. Heykel yapımında uygulanabilir olduğu düşünülen sentetik malzeme ve biçimlendirme yönteminin sanatçıya daha özgür ifade imkânları sağlayacağı gözlemlenmiştir. Bu uygulamalar sonucunda, heykeli yapan kişinin bilgi ve deneyimlerini daha serbest olarak ifade edebileceğine vurgu yapılmıştır. Malzemenin görsel dilinin çeşitliliği düşünüldüğünde, daha zengin bir anlatım dili oluşturduğu gözlemlenmiştir. Atık malzemelerin heykel sanatında kullanılması, çıkan sonuçlar doğrultusunda, eserlere farklı katmanlar ve anlamlar kazandıracak düşüncesini ortaya çıkarmıştır. Her malzemenin kendi hikayesi ve sembolizmi vardır, bu da sanat eserlerinin daha derin ve çok katmanlı olmasını sağlamaktadır. Atık malzemelere kolay ulaşmanın ve kaynak çeşitliliğinin fazla olması, heykel yapan kişinin daha kolay üretim yapmasına katkı sunduğu tespit edilmiştir. Döküm sonrası, malzemenin bünyesine değişiklik yapılmasına müsait olması, uygulayıcı için ilave bir avantaj olmaktadır. Yapılan heykelin sergilenmesi sürecinde, izleyicilerin alışmış malzeme dışında yeni bir oluşumu görmeleri, sanatçıya olumlu geri dönüşüm sağladığı tespit edilmiştir. Kullanılan atık malzeme talaşlarının dokusal farklılıkları, renk ilave seçenekleri, özgün sanatsal ifadelerin ortaya konulmasına imkân tanımaktadır. Atık malzemelerin kullanımı, plastik sanatlar ile ilgilenenleri yenilikçiliğe teşvik ederek, geleneksel kalıpların dışına

çıkılmasını sağlamaktadır. Yapılan eserler, atık malzemelerin bir araya getirilmesi ile özgün ve geliştirilebilir yapıtlara dönüşmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma, atık nesnelere heykel sanatında kullanımının kendine özgü nitelikleri ve bu niteliklerin 2002- 2023 yılları arası yapılan deneme ve çalışmaların incelenmesi sürecine dayandırılmıştır. Atık nesnelere heykel sanatında kullanımı, Atık Döküm Tekniği uygulama yöntemleri ile eserler oluşturularak ayrıntılı olarak ele alınması sağlamıştır. Ayrıca kişisel deneyimler sonucunda Atık Döküm Tekniği olarak adlandırılan yeni bir teknik hakkında bilgi verilmiştir.

Bu çalışma ile heykel sanatına dönük, atık malzemelerin yapay plastik ve bileşenler ile ilgili alternatif olarak Atık Döküm Tekniği ele alınmıştır. Böylece, geçmişten günümüze alışıla gelen heykel malzemelerinin dışına çıkmıştır. Özellikle atık malzemelerin kullanımı ile günümüz sanat anlayışına uygun, öz kaynakların doğru kullanımı ile geri dönüşümün önemi ayrıca vurgulanmıştır.

Atık malzemelerin heykel sanatında kullanılması, doğal kaynakların korunmasının yanında atık yönetimi konusunda da farkındalıkları oluşturmada yardımcı olmaktadır. Yeniden kullanım ve geri dönüşüm ilkelerini temel alan bu yaklaşım, sürdürülebilirlik açısından da önemlidir.

Heykel sanatında, geleneksel malzemelerin yanı sıra, atık malzemelerin alternatif olarak kullanılması, sanatçılara yeni bir ifade ve yaratım imkânı sunmaktadır. Atık malzemelerin heykel sanatında dönüştürülmesi ve kullanılması sürecini ele almış bu çalışmada, alternatif yaklaşımın heykel sanatına katkıları uygulama örnekleri ile ortaya konmuştur. Atık malzemelerin heykel sanatında kullanılması, sanatçıların geleneksel malzemelerle sınırlı kalmadan yenilikçi anlayışla farklı doku ve renklerde estetik anlatım dili oluşturmalarını sağlamaktadır. Sentetik malzemeler ve alternatif döküm yöntemleri, heykel yapanlara daha özgün, farklı doku ve renklerde form oluşturmaya olanak sağlarken, sanatçının bilgi ile deneyimini serbestçe ortaya koymasına imkân oluşturmaktadır. Heykel sanatında daha çeşitli ve zengin bir anlatım dilinin atık malzeme kullanılarak elde edilmesi ile sanatsal alan içinde yeni ifade gücü oluşturur. Ayrıca döküm sonrası malzemenin değişiklik yapmaya müsait olması, sanatçılara ilave bir avantaj oluşturmaktadır. Böylelikle yaratıcılıklarına daha fazla alan açan uygulamalar sayesinde, sanatçıya farklı deneyimleri yaşatmaktadır. Heykel sanatında atık malzemelerin kullanımı, izleyiciler açısından da alışılmadık dışında yeni bir estetik deneyim sunmaktadır. Farklı dokular ve renkler, özgün sanatsal ifadelerin ortaya konulmasına imkân tanımaktadır.

Sonuç olarak atık malzemelerin heykel sanatında alternatif olarak kullanılması, sanatçılara ve alıcılara farklı bir bakış açısı sunarak, bilindik malzemelerle sınırlı kalmadan, daha özgün ve çeşitli eserlerin ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Heykel sanatının evrensel dilini zenginleştiren ve sanatçıların yaratıcı potansiyellerini daha fazla açığa çıkarmasına olanak tanıyan Atık Döküm Tekniği ile yaratım süreçlerine alternatif olarak yöntemsel katkı sağlamaktadır. Atık Döküm Tekniği'nin sunduğu bu alternatif yaklaşım ile heykel sanatı içinde, atölye ortamlarının sunduğu deneysel yöntemler ile farklılıklar elde edilebileceği, yöntemler geliştirebileceği örnek oluşturmaktadır.

Heykel Sanatında materyal olarak kullanılan; ahşap, bronz, metal, taş gibi malzemeleri sanatçının ekonomik olarak temin etmesi konusunda problemlerin yaşandığı günümüzde, Atık Döküm Tekniği kolay ve erişilebilir bir yöntem olarak karşılaşılmaktadır. Ayrıca ahşap, bronz, metal, taş gibi malzemelerin yapısal özelliklerinden kaynaklanan uygulama güçlükleri yaşadıkları da bilinmektedir. Atık malzemelerin kullanılarak Atık Döküm Tekniği ile malzemeye kolay ulaşılabilirlik ve buna ek olarak, çeşit, renk, doku, işleme kolaylığı gibi unsurlar göz önünde bulundurulduğunda bu yöntem öne çıkmaktadır.

Heykel sanatının, malzeme bilgisi dahilinde, malzemelerin kullanım alanlarını genişletme konusunda, araştırmacı yaklaşım ile deneysel süreçleri genişletmesi bu çalışma ile ortaya konmaktadır. Sonuç olarak atık malzeme kullanımı ile heykel sanatında yeni söylemler üzerine kurulu bu çalışma ile yöntemin bilinirliğine katkı sağlayacak bilgi ve deneyimler ortaya konmuştur.

KAYNAKÇA

Alp, S. (2018). Heykel ve Malzeme İlişkisi Bağlamında Beton Malzeme. *Ulakbilge*, 6(28), 1207. DOI: 10.7816/ulakbilge-06-28-07

Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği. (2010). Türkiye Demir ve Demir Dışı Metaller Meclisi Sektör Raporu. Ankara.

Antmen, A. (2013). 20. Yüzyıl Batı Sanatında Akımlar (5. Baskı). İstanbul: Sel Yayıncılık.

Atalayer, F. (1994). Temel Sanat Öğeleri. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

George, H. (2014). *The Elements Of Sculpture*. London: Phaidon Press.

- Hindustan Times. (2016, November 18). Bhopal artist creates wonders with waste materials. <http://www.hindustantimes.com/bhopal/bhopal-artist-creates-wonders-with-wastematerials/story6RP0ki2MaOJy4UTIpHFviK.html>
- Katı, A. (1996). Heykel Sanatının Tanımı ve Özellikleri. *Anadolu Sanat Dergisi*, 5, 96.
- Karacan, N. (2013). Tarihsel Süreç İçinde Heykel Formu. *Anadolu Üniversitesi Sanat & Tasarım Dergisi*. <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/192456>
- Kedik, S. (2003). Yaratıcı Süreçte Özne-Nesne Bağlamında Nesnelleştirme (Objektivasyon). Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sienkiewicz, M, Kucinska-Lipka, J., Janik, H., & Balas, A. (2012). Progress in used tyres management in the European Union: A review. *Waste Management*, 32, 1742-1751. <https://doi.org/10.1016/j.wasman.2012.05.010>
- TDK. (t.y.). BSTS / Uygulayım Terimleri Sözlüğü 1980. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.5cac70a10d5a64.89320200/
- Tilki, R. (2010). Sanat Eğitiminde Heykel Atölye Derslerine Yönelik Döküm Malzemesi ve Olanaklarına Dair Bir Öneri. 2.Ulusal Güzel Sanatlar Eğitimi Sempozyumu, Çanakkale.
- Timuçin, A. (2006). Estetik. İstanbul: Bulut Yayınları.
- Tunalı, İ. (2013). Tasarım Felsefesi, Tasarım Modelleri ve Endüstri Tasarımı. Yem Yayınları.
- Türker, U. (1988). Yeni Uygulama ve Anlatım Biçimleri Açısından Çağdaş Teknolojinin Resim Sanatına Etkileri. Çağdaş Teknoloji ve Sanat, Ulusal Sanat Sempozyumu. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi.
- Yardımcı, İ. (2007). Metal Malzemenin Modern Heykelde Yeri ve Anlatım Olanakları. (Yayınlanmış Yüksek Lisans Tezi). İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Güzel Sanatlar Enstitüsü, Heykel Ana Sanat Dalı.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayınları.